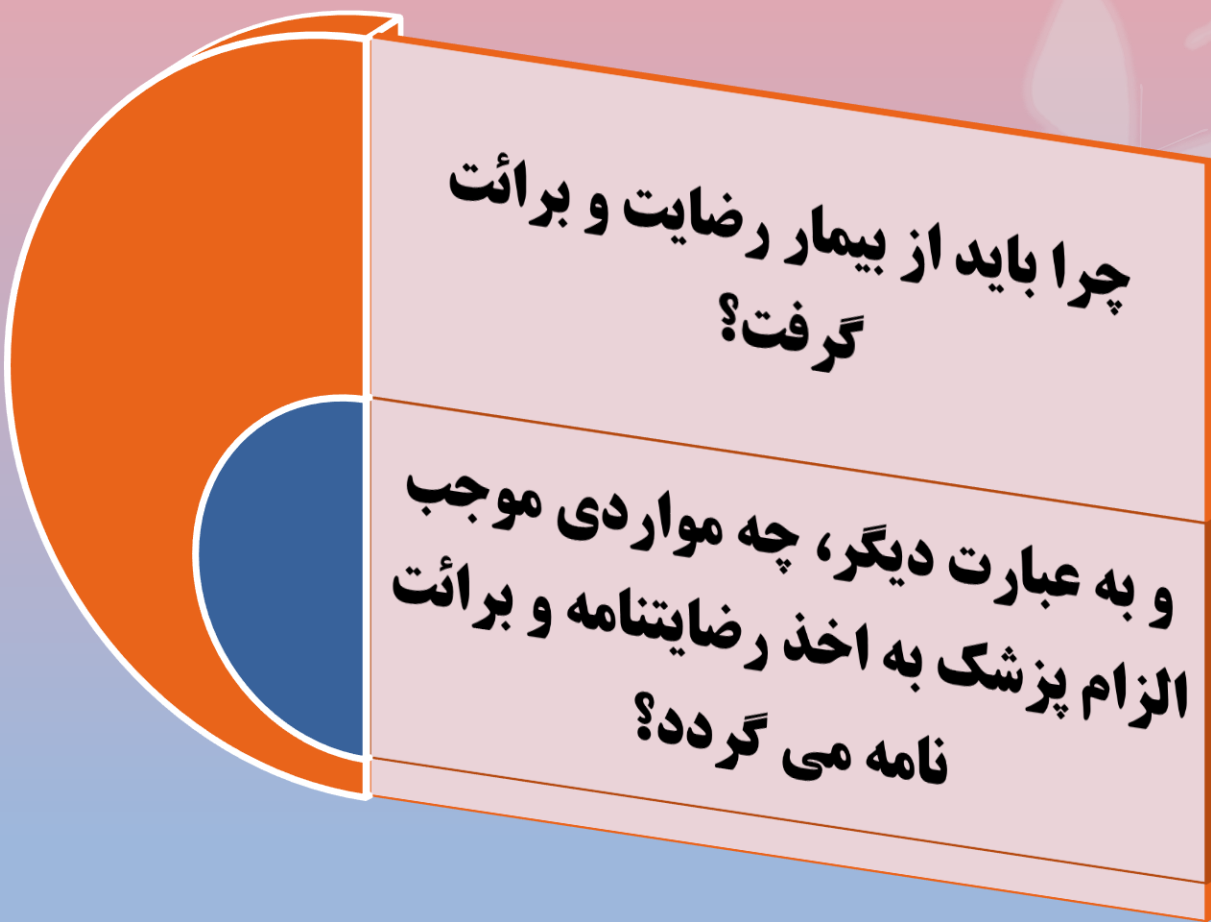

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

رضایت نامه و برائت نامه

دکتر علیرضا درودچی
مدیر کل پزشکی قانونی استان فارس
مهر ۱۴۰۰

**چرا باید از بیمار رضایت و براءت
گرفت؟**

**و به عبارت دیگر، چه مواردی موجب
الزام پزشک به اخذ رضایتنامه و براءت
نامه می گردد؟**

موارد الزام پزشک:

الزامات فقهی (شرعی)

در باب مسئولیت پزشک (ضمان) بین فقهای امامیه اختلاف نظر وجود دارد و نظر مشهور فقها دلالت بر ضامن بودن پزشک حاذق و مأذون حتی اگر غیر مقصر باشد ، می نماید و تنها راه خروج از آن را اخذ براءت می داند. اما نظر غیر مشهور در صورت عدم تقصیر پزشک ، حکم به عدم ضمان وی می کند حتی اگر براءت اخذ نکرده باشد. لازم بذکر است که ضمان در فقه شامل مسئولیت کیفری و مسئولیت مدنی می باشد.

الزامات اخلاقی

الف - به استناد اصل اول از اصول چهارگانه اخلاق پزشکی:

اصل اختیار انسان (اتونومی).

باید به استقلال فردی و اختیار بیمار (درانتخاب) احترام

گذاشت.

الزامات اخلاقی

ب- منشور حقوق بیمار

محور دوم منشور

* روش‌های تشخیصی و درمانی و نقاط ضعف و قوت هر روش و عوارض احتمالی آن ، تشخیص بیماری، پیش آگهی و عوارض آن و نیز کلیه‌ی اطلاعات تأثیرگذار در روند تصمیم‌گیری بیمار باید به نحو مطلوب و به میزان کافی در اختیار بیمار قرار گیرد.

محور سوم منشور

* انتخاب و تصمیم‌گیری بیمار در دریافت خدمات سلامت باید آزادانه و آگاهانه ، مبتنی بر دریافت اطلاعات کافی و جامع (مذکور در بند دوم) باشد.

الزامات صنفی

در آئین نامه رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه ای شاغلین حرفه های پزشکی و وابسته نیز در ماده ۱۸ به تمایل بیمار برای عدم ادامه درمان توسط پزشک معالج اشاره شده است.

ماده ۱۸: پزشک معالج مسئول ادامه درمان بیمار خود در حد توانائی و تخصص به استثنای موارد ضروری است مگر اینکه بیمار یا بستگان او مایل نباشند و متخلفان از ماده مذکور به مجازات های مقرر در بند الف یا ب و در صورت تکرار به مجازات مقرر در بند "ج" محکوم می گردند.

الزامات قانونی

ماده ۴۹۵ قانون مجازات اسلامی (عنصر قانونی برائت) :

هرگاه پزشک در معالجاتی که انجام میدهد موجب تلف یا صدمه بدنی گردد، ضامن دیه است مگر آنکه عمل او مطابق مقررات پزشکی و موازین فنی باشد یا این که قبل از معالجه برائت گرفته باشد و مرتکب تقصیری هم نشود و چنانچه أخذ برائت از مریض به دلیل نابالغ یا مجنون بودن او، معتبر نباشد و یا تحصیل برائت از او به دلیل بیهوشی و مانند آن ممکن نگردد، برائت از ولی مریض تحصیل میشود.

تبصره ۱- در صورت عدم قصور یا تقصیر پزشک در علم و عمل برای وی ضمان وجود ندارد هرچند براءت أخذ نکرده باشد.

تبصره ۲- ولی بیمار اعم از ولی خاص است مانند پدر و ولی عام که مقام رهبری است. در موارد فقدان یا عدم دسترسی به ولی خاص، رئیس قوه قضائیه با استیذان از مقام رهبری و تفویض اختیار به دادستانهای مربوطه به اعطای براءت به طبیب اقدام مینماید.

ماده ۴۹۶ قانون جدید مجازات اسلامی:

پزشک در معالجاتی که دستور انجام آن را به مریض یا پرستار و مانند آن صادر مینماید، در صورت تلف یا صدمه بدنی ضامن است مگر آنکه مطابق ماده (۴۹۵) این قانون عمل نماید.

تبصره ۱- در موارد مزبور، هرگاه مریض یا پرستار بداند که دستور اشتباه است و موجب صدمه و تلف میشود و با وجود این به دستور عمل کند، پزشک ضامن نیست بلکه صدمه و خسارت مستند به خود مریض یا پرستار است.

تبصره ۲- در قطع عضو یا جراحات ایجاد شده در معالجات پزشکی طبق ماده (۴۹۵) این قانون عمل میشود.

ماده ۴۹۷ قانون مجازات اسلامی (مواد ۵۹ و ۶۰ قانون قدیم)

در موارد ضروری که تحصیل براءت ممکن نباشد و پزشک برای نجات مریض ، طبق مقررات اقدام به معالجه نماید، کسی ضامن تلف یا صدمات وارده نیست.

بند ج ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی (عنصر قانونی رضایت)

اعمال زیر جرم محسوب نمیشود: هر نوع عمل جراحی یا طبی مشروع که با رضایت شخص یا اولیاء یا سرپرستان یا نمایندگان قانونی آنها و رعایت موازین فنی و علمی و نظامات دولتی انجام شود در موارد فوری اخذ رضایت ضروری نخواهد بود .

طبق قانون جرائم عمومی عبارتند از :

الف - جرائم عمدی

که با سوء نیت ، قصد فعل و قصد جرم همراه است .

ب - جرائم غیر عمد یا شبه عمد

که قصد فعل وجود دارد ولی قصد جرم وجود ندارد ولی با تقصیر همراه است که مجازات آن دیه است .

ج - خطای محض

بدون سوء نیت و بدون تقصیر که قصد فعل و قصد جرم وجود ندارد و مجازات آن نیز دیه می باشد .

سوال: افعال پزشکی در کدام گروه قرار می گیرند؟

ماده ۱۴۵ قانون مجازات اسلامی :

تحقق جرائم غیر عمدی ، منوط به احراز تقصیر مرتکب است. در جنایت غیر عمدی اعم از شبه عمدی و خطای محض مقررات کتاب قصاص و دیات اعمال می شود.

تبصره: تقصیر اعم از بی احتیاطی و بی مبالاتی است. مسامحه، غفلت ، عدم مهارت و عدم رعایت نظامات دولتی و مانند آنها، حسب مورد از مصادیق بی احتیاطی یا بی مبالاتی محسوب می شود.

رضایت نامه

از آنجا که همه انسانها دارای کرامت انسانی هستند هر گونه دخل و تصرف در شرایط جسمانی یا روحی آنها نیاز به کسب اجازه از آنها دارد بنابراین هرگونه معاینه و اقدام درمانی و پزشکی باید با میل و رضایت بیمار صورت پذیرد مگر آنکه مورد اضطراری مطرح باشد.

به عبارت دیگر رضایت نامه یعنی امضا مدرکی که بیمار قبل از تن دادن به هرگونه درمانی از کلیه خطرات عمل، راه های درمانی جایگزین و خطرات ان توسط پزشک آگاهی یابد.

رضایت سه جزء دارد:

(1) ارائه اطلاعات (آشکارسازی یا **disclosure**): در اختیار قرار دادن اطلاعات

توسط پزشک و فهم آن توسط بیمار

(2) ظرفیت تصمیم گیری (**capacity**): توانایی بیمار برای فهم اطلاعات مربوطه و

درک پیامدهای تصمیم گیری

(3) تصمیم گیری داوطلبانه (**voluntariness**): حق بیمار در تصمیم گیری

آزادانه بدون فشار (**force**) اجبار (**compulsion**) یا فریب (**Manipulation**)

انواع رضایت (consent)

تلویحی یا ضمنی (implied c.)

ابرازی یا اظهاری (Express c.)

رضایت تلویحی یا ضمنی (implied consent)

*اینکه بیماری از بین پزشکان متعدد فرد خاصی را انتخاب کرده و جهت معاینه به مطب او مراجعه می کند نشانه رضایت ضمنی وی جهت انجام اقدامات تشخیصی درمانی است.

*رضایتی است که بیمار آن را با عمل خود نشان می دهد، به عنوان نمونه بیماری که به صورت تلفنی درخواست آمبولانس می کند رضایت ضمنی خود را اعلام کرده است.

*درخواست دریافت مراقبت های پرستاری، مراجعه به دندان پزشک و درخواست کشیدن دندان، مصادیقی از این نوع رضایت هستند.

ابرازی یا اظهاریه **express consent**

رضایت شفاهی

و

رضایت کتبی

خود شامل دو نوع
است

رضایت شفاهی:

گاهی لازم است که طبیب قبل از انجام معاینه ای خاص، نوع و شیوه ی معاینه را به صورت شفاهی برای بیمار توضیح دهد و رضایت او را جلب نماید، در این موارد بهتر است شخص سومی (ترجیحاً هم جنس با بیمار) نیز به عنوان شاهد حضور داشته باشد. (مانند معاینات هایمن و آنوس)

رضایت کتبی:

* در مواردی که اقدامات تشخیصی یا درمانی با ریسک بالایی همراه می باشند رضایت نامه کتبی گرفته می شود مانند بیهوش کردن یا اعمال جراحی یا لاپراسکوپی

* توجه: در انجام اعمال غیر قانونی نظیر سقط جنین جنایی رضایت کتبی فاقد اعتبار است.

* یک رضایت نامه کتبی به صرف امضای بیمار معتبر نیست بلکه در اخذ رضایت از بیمار بایستی تمام روش های درمانی ممکن و عوارض و خطرات آنها به بیمار توضیح داده شود تا بیمار با آگاهی کامل تصمیم گیری نماید.

شرایط رضایت نامه معتبر:

- (۱) اهلیت رضایت دهنده : فرد رضایت دهنده باید عاقل و بالغ و هوشیار باشد(رضایت صغیر ومجنون و بیهوش ، فاقد ارزش قانونی است) در غیر این صورت باید طبق تبصره ۲ ماده ۴۹۵ قانون مجازات اسلامی ولی او اقدام به تنظیم رضایت نامه نماید.
- (۲) بیمار یا ولی او باید در جریان کامل بیماری وسیرآن ونوع عمل جراحی وبیهوشی و منافع وعوارض احتمالی آن و درمانهای جایگزین باشند.
- (۳) رضایت نامه باید ساده و روشن باشد و از بکار بردن اصطلاحات پزشکی خودداری شود.
- (۴) رضایت نامه نباید با زور و تهدید یا فریب اخذ شود و باید صریح و آگاهانه باشد.

۵) مشروعیت درمان: اخذ رضایت نامه برای اعمال طبی نامشروع مانند سقط

جنین سالم یا قطع عضو سالم رافع مسئولیت پزشک نمی باشد.

۶) رضایت نامه باید قبل از درمان اخذ شود و تا زمان شروع اقدام درمانی پایدار

بماند.

۷) رضایت نامه بایستی شامل نام و نام خانوادگی ، نام پدر ، شمار شناسنامه (

کدملی) فرد رضایت دهنده باشد.

۸) رضایت نامه باید به امضاء فرد رضایت دهنده شامل نوشتن نام و نام

خانوادگی و تاریخ و ساعت باشد.

رضایت در موارد اورژانس:

بند ج ماده ۱۵۸ و ماده ۴۹۷ قانون مجازات اسلامی اخذ رضایت و براءت را در موارد فوری لازم نمی داند

قانون مزبور تعریف و ضابطه و معیاری برای شناخت **موارد فوری و اورژانس** ذکر نکرده است

اما ماده یک آئین نامه اجرایی قانون مجازات خودداری از کمک به مصدومین و رفع

مخاطرات جانی مصوب ۱۳۶۴/۱۰/۱۵ فوریت را به شرح ذیل تعریف می کند

ماده یک آئین نامه: فوریت پزشکی به مواردی از اعمال پزشکی اطلاق می شود که بایستی

بیماران را سریعاً مورد رسیدگی و درمان قرار داد و چنانچه اقدام فوری به عمل نیاید باعث

خطرات جانی ، نقص عضو یا عوارض صعب العلاج و یا غیر قابل جبران خواهد شد

ماده دو آئین نامه : مصادیق فوریت‌های
پزشکی را به شرح ذیل احصاء نموده است

**خونریزی ها و
شوک**

مسمومیتها

**سکته های
قلبی و مغزی**

سوختگی

**صدمات ناشی از
حوادث و سوانح
وسایل نقلیه**

زایمانها

اغماء

**اختلالات
تنفسی شدید و
خفگی ها**

تشنجات

**بیماری های
عفونی خطرناک
مانند مننژیت**

**سایر مواردی
که مشمول
تعریف ماده یک
قرار گیرد**

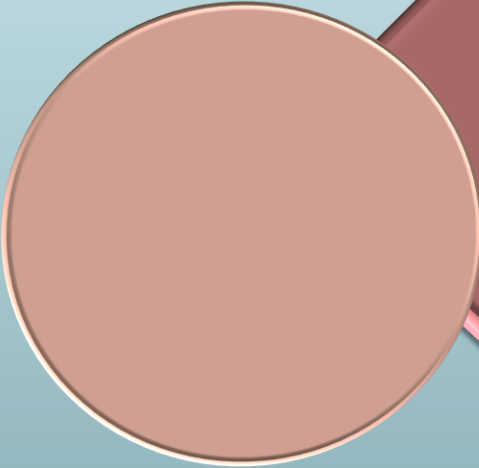
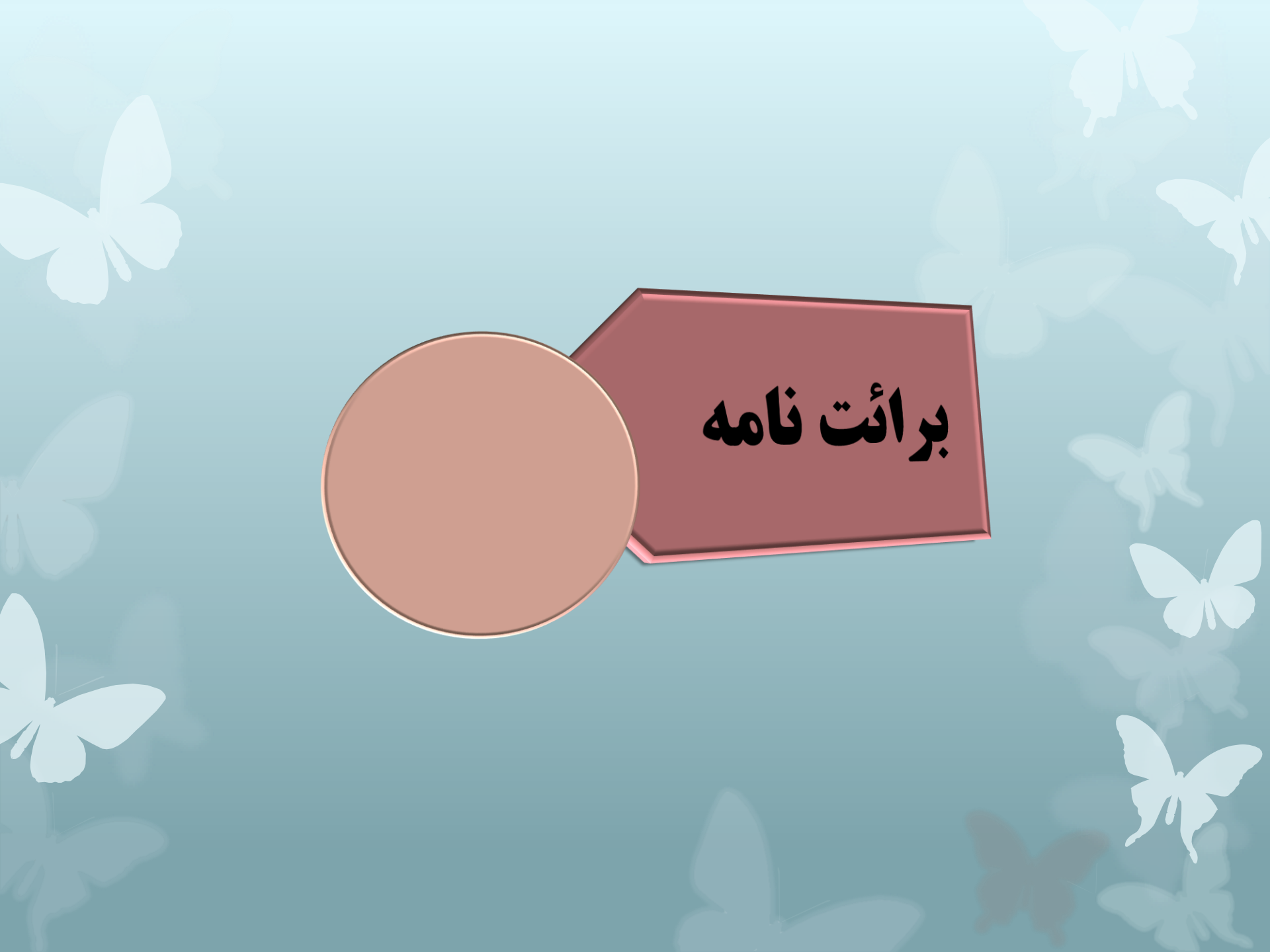
**بیماری های
نوزادانی که
نیاز به تعویض
خون دارند**

بنابراین در موارد اورژانس پزشکان
موظفند در صورت مشاهده چنین
بیمارانی ، آنچه در توان دارند به
کاربرند ، در غیراینصورت متخلف
محسوب و به حبس از ۶ ماه تا ۳ سال
محکوم خواهند شد

اخذ رضایت زوج برای اقدامات طبیی زوجه:

براساس قوانین جاری در صورتی که سن زن زیر ۱۸ سال باشد رضایت پدر لازم است و اگر بالای ۱۸ سال باشد در اینگونه موارد نیازی به اخذ رضایت نمی باشد. درمورد شوهر نیز چنین عنوان شده که اگر عمل طبیی یا جراحی مرتبط با اهداف و منافع خانواده باشد، اخذ رضایت زوج چون سرپرست خانواده محسوب می گردد لازم می نماید.

برائت نامه

برائت نامه:

برائت نامه عبارت است از آن که پزشک قبل از شروع به درمان ، خطرات احتمالی ناشی از اقدامات تشخیصی و درمانی را به بیمار یا ولی او اعلام نماید و کتباً برائت نامه اخذ نماید. هنگامی که بیماری پزشکان خویش را بریء الذمه می نماید آنها را از هر گونه مسئولیت در قبال عوارض و خساراتی که در نتیجه اقدامات درمانی و تشخیصی پزشکان و تیم پزشکی عارض می شود مبرا می نماید.

در واقع برائت یعنی آگاه نمودن بیمار از عوارض عمل جراحی و اقدامات درمانی و تصمیم بیمار در مقابل این عوارض که آیا با این شرایط درمان انجام بشود یا خیر؟ و در صورت قبول وی چنانچه بیمار در طی درمان دچار عوارض یا نقص عضوی گردد، پزشک در صورتی که بر اساس موازین فنی و علمی اقدام کرده باشد مقصر نیست.

شرایط اخذ برائت:

برائت نامه نیز مانند رضایت نامه باید شرایطی داشته باشد،
برائت نامه نیز باید قبل از شروع به درمان و بعد از رضایت
نامه گرفته شود، آگاهانه باشد و تبعات معالجه به طور
روشن برای بیمار بازگو شود، توسط پزشک معالج گرفته
شود (شخصاً)، مشروط به عمل یا چیز دیگری نباشد.

برائت یکی از مصادیق شرط عدم مسئولیت در پزشکی است و تا زمانی نافذ خواهد بود که اولاً : پزشک در انجام اعمال خود مرتکب تقصیر نشده باشد (موازین فنی و علمی و نظامات دولتی رعایت شده باشد) ثانیاً: عمل جراحی یا طبی مشروع باشد و ثالثاً: رضایت بیمار نیز اخذ شده باشد.

رضایت نامه با برائت نامه چه فرقی دارد؟

رضایت نامه اذن به درمان و معالجه و برائت نامه به معنای برائت از آسیبهایی است که ممکن است در نتیجه درمان رخ دهد. اگر پزشک فقط رضایت گرفته باشد، در صورت بروز مرگ، نقص عضو یا خسارت مالی، ضامن است ولی اگر برائت نیز تحصیل کرده باشد، عهده دار خسارت پدید آمده نیست. فقط اصل برائت است که موجب سقوط ضمان می شود. البته در صورت قصور پزشکی، برائتی که قبل از درمان گرفته شده، باعث سقوط ضمان نیست.

نتیجه گیری :

با توجه به جمیع مطالب پیش گفت می توان چنین نتیجه گرفت
که :

پزشک بر اساس الزامات شرعی ، اخلاقی ، صنفی و قانونی موظف
به اخذ رضایت نامه و برائت نامه از بیمار میباشد.

در صورت رعایت موازین علمی و فنی و نظامات دولتی و اخذ

رضایت از بیمار، مسئولیت کیفری پزشک منتفی خواهد بود و در

صورت اخذ برائت قبل از عمل، مسئولیت مدنی نیز ساقط خواهد

شد .

با تشکر از توجه شما

